

“*Άσμα Ασμάτων*”

του Σολομώντα

(σημειώσεις από την παρασταση του Θεάτρου 2003 σε σκηνοθεσία Δήμου Αβδελιώδη)

“Κραταιά ως θάνατος αγάπη”

Προκαλεί έκπληξη στον αναγνώστη ότι το “Άσμα Ασμάτων”, ένα βαθύτατα ερωτικό έργο βρίσκεται στις σελίδες της Αγίας Γραφής. Αλλά ο έρωτας είναι δώρο Θεού και η εξύμνησή του δε θα μπορούσε να απουσιάζει απ’ τη Βίβλο. Το 28^ο βιβλίο της Π. Διαθήκης είναι το τραγούδι των τραγουδιών (“Άσμα Ασμάτων”), ένα λυρικό ποίημα με πλούσιες εικόνες, μεγαλειώδη νοήματα, βάθος αισθήματος και ευγένεια έκφρασης που κατέχει ιδιάζουσα θέση στην παγκόσμια λυρική ποίηση. Θέμα του έχει την μετ’ εμποδίων αγάπη δύο προσώπων που καταλήγει στην τέλεια ένωση.

Έχει δομή δράματος και αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο περιγράφεται η βαθμιαία γέννηση της αγάπης και στο δεύτερο παριστάνεται η ωρίμανση και η τελείωση αυτής. Πρωταγωνιστούντα πρόσωπα είναι η Σουλαμίτις, βοσκοπούλα που αγαπά τρυφερά έναν βοσκό, ο βοσκός που είναι το αντικείμενο του πόθου της βοσκοπούλας η οποία φαντάζεται -“...εγώ κοιμόμουν, μα ξαγρύπνα μου η καρδιά...”- τη δική του εικόνα νυχθημερόν και τον αναζητά στα βουνά και στους κάμπους -“...λαχτάρησα ν’ ακούσω τη λαλιά του. Τον αναζήτησα και δεν τον βρήκα”. Αυτός είναι ο αγαπητός των αγαπητών, αυτός που “αναταράχτηκαν” τα σπλάχνα μου γι’ αυτόν”. Ο βασιλιάς Σολομών, το τρίτο κύριο πρόσωπο, έχει ποθήσει την αγάπη του κρίνου, δηλαδή της βοσκοπούλας και με γλώσσα γλυκειά και ερωτική προσπαθεί να την ελκύσει. Οι γυναίκες της Ιερουσαλήμ προτρέπουν τη γυναίκα να δεχτεί την αγάπη του βασιλιά. Όμως “πλήθος νερά να σβήσουν την αγάπη δεν μπορούν κι ούτε μπορούν ποτάμια να την πνίξουν. Αν κάποιος του σπιτιού του όλα τα πλούτη έδινε για ν’ αγοράσει αγάπη, άλλο από καταφρόνια δε θα κέρδιζε...”

Η εσωτερίκευση του αισθήματος της αγάπης, η λαχάρα και η επιθυμία του ενός προσώπου για το άλλο, οι αμοιβαίοι έπαινοι και η χαρά της ένωσης αναδεικνύουν τον ύμνο της αγάπης των δύο προσώπων - “...να του πείτε ότι πεθαίνω απ’ της αγάπης την πληγή...”.

Σπύρος Λώλης, Θεολόγος
Αθηνά Στακιά, Φιλολόγος

Η έκφραση “Άσμα Ασμάτων” με την οποία επιγράφεται το ομώνυμο βιβλικό έργο είναι εβραϊσμός. Με ανάλογους συνδυασμούς ίδιων λέξεων, όπου η δεύτερη λέξη τίθεται στη γενική πληθυντικού (πρβλ. “Άγια των Αγίων”) δηλώνεται η υπέρθεση, οπότε ο τίτλος του βιβλίου σημαίνει: Το πιο όμορφο τραγούδι.

Σύμφωνα με την ιουδαϊκή κατάταξη των βιβλικών έργων, το “Άσμα Ασμάτων” ανήκει στην Τρίτη ομάδα των βιβλίων της εβραϊκής Βίβλου, τα “Αγιόγραφα”, ενώ σύμφωνα με τη χριστιανική στη δεύτερη ομάδα, στα “Ποιητικά-Διδακτικά Βιβλία” της Παλαιάς Διαθήκης.

Το βιβλίο συνιστά πιθανότατα μια ανθολογία ερωτικών ή γαμήλιων τραγουδιών, στα οποία υμνείται σε ποικίλους τόνους, με ζωηρές και πολλές φορές τολμηρές εικόνες και σε ωραιότατη λυρική γλώσσα ο έρωτας και τα δυνατά συναισθήματα που συνδέονται μ’ αυτόν. Η θέση ενός τέτοιου βιβλίου στην Αγία Γραφή προκαλεί συχνά έκπληξη στον αναγνώστη. Παρ’ όλα αυτά ο έρωτας, όπως και όλα τα αγνά συναισθήματα που συνδέουν τους ανθρώπους μεταξύ τους, συνιστούν δώρα του Θεού και από την άποψη αυτή η εξύμνησή τους δεν θα μπορούσε να απουσιάζει από τη Βίβλο. Από την άλλη μεριά η συζυγική αγάπη ανάμεσα σε έναν άντρα και μια γυναίκα απεικονίζει στα βιβλικά κείμενα τη σχέση Θεού-Ισραήλ (Ως. κεφ. 1-3, Ιερ. 2-2, Ιεζ. Κεφ. 16) και Χριστού-Εκκλησίας (Εφ. 5,25. 31-32). Έτσι, το περιεχόμενο του

βιβλίου κατανοήθηκε τόσο από τους Ιουδαίους όσο και από τους χριστιανούς ως αλληγορική έκφραση των σχέσεων αυτών.

Επειδή το θέμα των τραγουδιών είναι ίδιο, μόνο υποθέσεις μπορούν να γίνουν σχετικά με τον αριθμό τους. Συνήθως αναγνωρίζονται έξι άσματα.

Ελληνική Βιβλική Εταιρεία

Ο ύμνος στον έρωτα

«Άσμα Ασμάτων». Βιβλίο της παλαιάς Διαθήκης, που σημαίνει το καλλίτερο τραγούδι, το απόσταγμα των υψηλών ασμάτων. Ο τίτλος του ήταν Σίρχασσιρείμ, που οι Εβδομήκοντα το μετάφρασαν σε «Άσμα Ασμάτων».

Το «Άσμα Ασμάτων» αποτελεί ένα λυρικό δραματικό ποίημα, ένα γαμήλιο τραγούδι στο οποίο πρωταγωνιστούν η Νύφη ή Σουλαμίτις και ο Άντρας ή βασιλιάς Σολομών και αποδίδεται όχι ανεπιφύλακτα στον Σολομώντα.

Από τότε που το κείμενο, για πρώτη φορά, μεταφράστηκε στα ελληνικά από τους Εβδομήκοντα Γραμματικούς της Αλεξάνδρειας (τους Ο'), μέχρι σήμερα, έχουν καταπιαστεί μ' αυτό αρκετές δεκάδες από κριτικούς, ερμηνευτές, ερευνητές κειμένων, σχολιαστές και λογοτέχνες.

Το ποίημα είχε βρει επιφανείς ερμηνευτές στο παρελθόν όπως ο Ωριγένης, ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, ο Γρηγόριος ο Νύσσης και ο Μιχαήλ ο Ψελλός που επιχείρησε παράφρασή του καθώς και σύγχρονους μελετητές από τον Δημ. Παπαρηγόπουλο (1869) και Κ Φρίλιγγο (1912), Γ. Τσουκαλά (1921) και τον Γιοσέφ Ελιγιά (1928) και Αλέξανδρο Κάσδαγλη (1932).

Ο Διονύσιος Σολωμός στους Αυτοσχέδιους Στίχους -που έγραψε το 1822 στην ιταλική- είναι εμπνευσμένος από χωρία του Άσματος Ασμάτων και σε άλλα σονέτα που γράφτηκαν όταν ήταν στην Ζάκυνθο (1818 -1828) όπως και στο ποίημα «Αγνώριστη».

Ο Γιώργος Σεφέρης μεταφράζει το «Άσμα Ασμάτων» το 1965, σε μια σπουδαία έκδοση 465 αντιτύπων σε χαρακτηριστικά του Α. Τάσσου και είναι χαρακτηριστικό ότι χρησιμοποιεί τον όρο «μεταγραφή» και όχι μετάφραση -τη θεωρεί περισσότερο ικανοποιητική για τον μεταγλωτισμό των αρχαίων κειμένων.

Ο Νίκος Σκιαδόπουλος, με μακέτες του Ανάργυρου Μέξη, εκδίδει ιδιωτικά το «Άσμα Ασμάτων» σε έμμετρη δραματική μεταφορά (Πειραιάς, 1970). Ο θεατρικός κριτικός και δημοσιογράφος Στάθης Σπηλιωτόπουλος το έχει μεταφρασμένο σε πεζό λόγο και διαιρεμένο σε επτά σκηνές (*"Χορός και δράμα στη χώρα των Φαραώ και στη γη Χαναάν"*). Μετάφραση-μεταγραφή είναι και η ποιητική απόδοση του Λευτέρη Παπαδόπουλου.

Πρόσφατα, το 1997, η Ελληνική Βιβλική Εταιρεία επιμελείται και εκδίδει τη Νέα Δημοτική Μετάφραση (ΝΔΜ) όλης της Καινής και Παλαιάς Διαθήκης.

Το μοναδικό αυτό λογοτεχνικό έργο αρχίζει με τη φράση *"Το άσμα των ασμάτων, το του Σολομώντος"*, στη Νέα Δημοτική Μετάφραση (ΝΔΜ) αποδίδεται ως *"Το πιο όμορφο από του Σολομώντα τα τραγούδια"*.

Η μνεία του ονόματος του Σολομώντα, όμως -που έχει θεωρηθεί ως μαρτυρία για την ταυτότητα του συγγραφέα- επίσης θα μπορούσε να σημαίνει ότι η συγγραφή ή η συλλογή των στίχων αυτών έγινε για χάρη του ή με δική του πρωτοβουλία. Οι μόνον έξι φορές που αναφέρεται το όνομα του βασιλιά σε όλο το βιβλίο, δεν δίνουν ισχυρό έδαφος για να θεωρηθεί αυτός ως συγγραφέας.

Έχει διατυπωθεί η γνώμη ότι η πρωταγωνιστική ανδρική μορφή είναι ο ίδιος ο βασιλιάς Σολομώντας κι η Σουλαμίτις μια νέα κοπέλα που την πήραν στο παλάτι για να γίνει γυναίκα του. Αυτή, όμως, παρά τις βασιλικές εκκλήσεις και τις "συμβουλές" των άλλων γυναικών της αυλής εξακολουθούσε ν' αγαπάει έναν βοσκό από την πόλη της, στον οποίο έμεινε σταθερά πιστή. Σαν αποτέλεσμα ο βασιλιάς την άφησε ελεύθερη για να ενωθεί με τον αγαπημένο της. Αλλά και τούτη η υπόθεση δεν είναι χωρίς προβλήματα.

Μια άλλη άποψη υποστηρίζει ότι πρόκειται για συλλογή ανεξάρτητων ερωτικών τραγουδιών όπου, σε εναλλασσόμενους στίχους, οι αγαπημένοι εκφράζουν τον αμοιβαίο πόθο τους ενώ κάποτε συμμετέχουν διάφορα πρόσωπα του περιβάλλοντος. Στον πρόλογο του Άσματος, στη Νέα Δημοτική Μετάφραση (ΝΔΜ) της Βιβλικής Εταιρίας, αναφέρεται ότι *"το βιβλίο συνιστά πιθανότατα μια ανθολογία ερωτικών ή γαμήλιων τραγουδιών, στα οποία υμνείται σε ποικίλους τόνους, με ζωηρές και πολλές φορές τολμηρές εικόνες και σε ωραιότατη λυρική γλώσσα ο έρωτας και τα δυνατά συναισθήματα που συνδέονται μ' Αυτόν"*. Άλλοι το χαρακτήρισαν απ' το Θεό υπαγορευμένη προφητεία, άλλοι κοινό λαϊκό τραγούδι, άλλοι ύμνο προσευχής και κατάνυξης κι άλλοι λαϊκό δράμα, που το παράσταναν στην αυλή του βασιλιά ή των αρχόντων, με συνοδεία μουσικών οργάνων.

Δεν αποκλείεται, τέλος, αυτά τα ποιήματα να ήταν μέρος της γαμήλιας τελετής στον αρχαίο Ισραήλ.

Το έργο είναι γεμάτο από εξωτική γλώσσα, περιέχει πολλές λέξεις που δεν υπάρχουν αλλού στην Παλαιά Διαθήκη και χαρακτηρίζεται από πλούσια χρήση τοπωνυμίων (Ιερουσαλήμ, Δαμασκός κ.ά.) και μνημονεύονται πολλά βουνά (Λιβάνος, Σενείρ, Κάρμηλος, Ερμών κ.ά.). Αναφέρονται επίσης πολλά φυτά και ζώα (μηλιές, συκιές, αμπέλια, ροδιές, φοίνικες, κέδροι, κρίνα, δορκάδες, άλογα, ελαφίνες, αλεπούδες, περιστέρια, τρυγόνια, αγριοκάτσικα, πρόβατα) και εξωτικά αρώματα (λιβάνι, σμύρνα, νάρδος κ.λπ.).

Η ποιητική πνοή και η συναισθηματική σύγκρουση είναι ευδιάκριτη στα πρόσωπα που πλέκονται στους στίχους. Σε όλο το κείμενο υμνούνται η σωματική ομορφιά και η έλξη που έχουν οι αγαπημένοι μεταξύ τους. Περιγράφεται έντονα η λαχτάρα και ο θαυμασμός της νύφης για τον αγαπημένο της, όπως και το καμάρι του νέου για την κοπέλα που αγάπησε. Μέσα στους στίχους εύκολα διακρίνεται η ερωτική επιθυμία, η παρατήρηση των φυσικών θέλητρων του αγαπημένου προσώπου και η τρυφερότητα μεταξύ του ζευγαριού.

Παρόλο που το σκηνικό είναι έντονα ανατολίτικο και χαρακτηριστικό συγκεκριμένης εποχής, το ποίημα περιγράφει με ρεαλισμό και ξεχωριστή ζωντάνια το συναισθηματικό πλούτο που είναι κοινός σ' όλους τους αγαπημένους ανεξάρτητα από τόπο και χρόνο.

ΕΠΙΛΟΓΗ από το Κείμενο

ΕΚΕΙΝΗ:

Τις νύχτες στο κρεβάτι μου
γύρευα κείνον που αγαπώ.
Τον γύρευα μα δεν τον βρήκα.
Θα σηκωθώ και θα γυρίσω όλη
την πόλη,
Μέσα στους δρόμους, μέσα
στις πλατείες,
και θα γυρέψω κείνον που αγαπώ.
Τον γύρευα μα δεν τον βρήκα.
Με συναπάντησαν οι φύλακες
που τριγυρνάνε μες στην πόλη.
«Είδατε τον αγαπημένο μου;»
τους ρώτησα.
Μόλις τους είχα προσπεράσει
και βρήκα κείνον που αγαπώ.
Τον άδραξα και δε θα τον αφήσω
ώσπου στης μάνας μου το σπίτι
να τον φέρω,
στον κοιτώνα εκείνης

που με γέννησε.

Σας εξορκίζω, κόρες της Ιερουσαλήμ,
σ' όσα ζαρκάδια κι ελαφίνες
έχει ο κάμπος,
μην την ταράξετε, μην αναστατώστε
την αγάπη μας
ώσπου μονάχη της να το θελήσει.

ΕΚΕΙΝΟΣ:

Με γήτεψες, καλή μου
κι αδελφή μου,
μου πήρες την καρδιά με μια
ματιά σου,
μ' ένα μονάχα τίναγμα
του κεφαλιού σου.

Ο έρωτάς σου μάγεμα, καλή μου
κι αδελφή μου.
Πιότερο αξίζει ο έρωτάς σου απ'
το κρασί,
κι η ευωδιά των μύρων σου από
τ' αρώματα όλα.

.....

ΕΚΕΙΝΗ:

Γιατ' είναι δυνατή
σαν θάνατος η αγάπη,
σκληρό καθώς ο άδης
το πάθος το αγαπητικό.
Οι φλόγες της, φλόγες φωτιάς,
άγριο αστροπελέκι.

Πλήθος νερά να σβήσουν την αγάπη
δεν μπορούν
κι ούτε μπορούν ποτάμια
να την πνίξουν.

.....

ΕΚΕΙΝΟΣ:

Τι όμορφη που είσαι αγαπημένη μου,
τι όμορφη που είσαι!
Περιστέρια τα μάτια σου
μέσ' απ' το πέπλο σου,
ωσάν κοπάδι ερίφια τα μαλλιά σου,
που ροβολάνε από τις ράχες
της Γαλαάδ.
Τα δόντια σου ωσάν κοπάδι αμνάδες,
που μόλις τις κουρέψαν

και τις έπλυναν.
Όλες γεννάνε δίδυμα,
στέρφα δεν βρίσκεται ανάμεσά τους.
Τα χείλη σου είναι σαν σειρήτι
κόκκινο
και θελκτική η λαλιά σου,
τα μάγουλά σου μέσ' από το πέπλο σου
σαν δυο μισά ροδιού.
Ο τράχηλός σου ορθώνεται καθώς
ο πύργος του Δαυΐδ,
χτισμένος στρογγυλά για φρούριο
κι από σειρές λιθάρια λαξεμένα
ασπίδες χίλιες κρέμονται
τριγύρω του,
όλες οι ασπίδες των γενναίων ανδρών.
Τα δυό σου στήθη είναι σαν δυο
νιογέννητα
δίδυμα της ζαρκάδας,
που βόσκουν στα κρίνα ανάμεσα.
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: *Ελληνική Βιβλική Εταιρία-1997*

«ΘΕΑΤΡΟ 2003»

ΔΗΜΟΣ ΑΒΔΕΛΙΩΔΗΣ

“Άσμα Ασμάτων” του Σολομώντα

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

«Άσμα Ασμάτων»

*Βιβλίο της παλαιάς Διαθήκης, που σημαίνει το καλλίτερο τραγούδι, το απόσταγμα των υψηλών ασμάτων.
Ο τίτλος του ήταν Σίρχασσιρείμ, που οι Εβδομήκοντα το μετάφρασαν σε «Άσμα Ασμάτων».*

Το «**Άσμα Ασμάτων**» αποτελεί ένα λυρικό δραματικό ποίημα, ένα γαμήλιο τραγούδι στο οποίο πρωταγωνιστούν η Νύφη ή Σουλαμίτις και ο Άντρας ή βασιλιάς Σολομών και αποδίδεται -όχι ανεπιφύλακτα- στον Σολομώντα.

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ

Κείμενο: "Άσμα Ασμάτων" του Σολομώντα
Μετάφραση: Ελληνική Βιβλική Εταιρία
Σκηνοθεσία: Δήμος Αβδελιώδης
Μουσική: Φώτης Μυλωνάς
Σκηνογραφία-Κοστούμια: Νίκος Χατζής
Κινησιολογία: Κική Μπάκα, Δημήτρης Σωτηρίου

Παίζουν οι ηθοποιοί:

Παναγιώτης Θανασούλης, Κώστας Λαός, Ρίτα Λυτού, Μαρίνος Μουζάκης, Τάνια Παλαιολόγου, Γιάννης Παπαχαλαράμπους, Θέμος Σκανδάμης, Χριστίνα Σπύρου, Δέσποινα Τομαζάνη, Χριστίνα Χριστοδούλου

Παίζουν οι μουσικοί:

ΒΙΟΛΙ: Τζέκι Σουλκούκι, Γκέργι Μεχίλι **ΒΙΟΛΟΝΤΣΕΛΟ:** Μιχάλης Πορφύρης, Μυρτώ Δημητροπούλου

ΚΟΝΤΡΑΜΠΙΑΣΟ: Γιώργος Γεωργιάδης, Γιώργος Θεοδωρακάκος **ΠΙΑΝΟ-ΦΛΑΟΥΤΟ:** Φώτης Μυλωνάς

Το "ΘΕΑΤΡΟ 2003" ιδρύθηκε πριν ένα εξάμηνο από μια ομάδα ηθοποιών και άλλων καλλιτεχνών με σκοπό την παρουσίαση θεατρικών και λογοτεχνικών έργων, που προσφέρονται γι' αυτό, ξεκινώντας με το "Άσμα Ασμάτων" του Σολομώντα και τη "Σαλώμη" του Όσκαρ Ουάιλντ, σε μια ενιαία παράσταση, ως δυο διαμετρικά αντίθετες όψεις του έρωτα.

Η πολύμηνη εργασία μας και η αναζήτησή μας επικεντρώθηκε κυρίως στο να θεμελιωθεί ένας κοινός κώδικας πρακτικής του θεάτρου ως προς τη φιλοσοφία, την οικονομία, την αισθητική και την τεχνική που αξιώνουμε από τη θεατρική τέχνη.

Το αποτέλεσμα αυτής της πορείας παρουσιάζουμε τώρα με το "Άσμα Ασμάτων" και θα ολοκληρώσουμε το αρχικό μας σχέδιο με τη "Σαλώμη" ως το επόμενο φθινόπωρο.

Δήμος Αβδελιώδης • Δεκέμβριος 2003